

6

'OKU TOKONI'I AU 'E HE LAUMĀLIE MĀ'ONI'ONÍ

TALATEU MA'Á E FAIAKÓ

Ke ke mateuteu fakalaumālie ke ako'i e lēsoni ko 'ení, kātaki 'o lau mo fakalaululoto ki he ngaahi me'á ni: Ko e Laumālie Mā'oni'oni ko ha mēmipa Ia 'o e Tolu'i 'Otuá, fakataha mo e Tamai Hēvaní mo Sisū Kalaisi. Ko ha Tokotaha Ia ko e laumālie pē (vakai T & F 130:22). Ko e fatongia 'o e Laumālie Mā'oni'oni ke fakamo'oni'i 'a e Tamai mo e 'Aló pea mo e mo'oni 'o e me'a kotoa pē (vakai 3 Nifai 11:36; Molonai 10:5). Te Ne lava foki 'o tataki kitautolu ke tau fai ha ngaahi fili mā'oni'oni mo fakafiemālie'i kitautolu (vakai ki he T&F 31:11). 'Oku fakamatala'i 'i he folofolá 'a e founga 'oku lea mai ai 'a e Laumālie Mā'oni'oni kiate kitautolú 'i ha "kihi'i le'ó [si'i]" (vakai ki he 1 Ngaahi Tu'i 19:11–12).

NGAAHI 'EKITIVITĪ KE AKO MEI AÍ

Kamata'aki ha 'ekitivitī fakatahataha. Ki ha ngaahi fakakaukau, vakai ki he peesi 3.

Lotu Fakaafe'i ha taha 'o e fānaú ke ne fai 'a e fua lotú.

Hiva Talaange ki he fānaú 'oku 'amanaki ke ke hiva'i ha hiva fekau'aki mo e Tamai Hēvaní. Hiva'i pe lau 'a e ngaahi lea 'o e veesi 'uluaki 'o e "'Oku mo'ui 'Eku Tamai'" (*Tohi Hiva 'a e Fānaú*, 8) pea fai 'a e fakatātā 'oku hā atu 'i laló. Fakaafe'i 'a e fānaú ke kau fakataha mo koe.

'Oku mo'ui 'a e Tamai 'ofá. (*ala e nimá ki he fatafatá*)

Fakahā mai 'e he Laumālie ma'u ai pē, (*ai e nimá ki he telingá ke fakafanongo*)

'Okú Ne mo'ui.

'Ekitivitī Toe Fakahoko Fakaafe'i 'a e fānaú ke nau lea "Laumālie." Talaange kiate kinautolu ko e hingoa 'e taha ki he Laumālie 'o e 'Otuá ko e Laumālie Mā'oni'oni. Fakaafe'i 'a e fānaú ke nau lea "Laumālie Mā'oni'oni." Fakamatala'i ange 'oku tokoni'i kitautolu 'e he Laumālie Mā'oni'oni ke tau 'ilo 'oku 'ofa 'a e Tamai Hēvaní 'iate kitautolu.

Fakafaiva'i Talaange ki he fānaú, ko e taimi ko ia 'oku tau fai ai 'a e ngaahi me'a 'oku totonú, 'oku tokoni'i kitautolu 'e he Laumālie Mā'oni'oni ke tau 'ilo 'oku tau fai ha fili lelei. Fakaafe'i 'a e fānaú ke kau fakataha mo koe 'i ho'o fakafaiva'i hono fai 'a e ngaahi me'a ko ia 'oku tonú. Hangē ko 'ení:

Ko e me'a totonu e 'alu ki he lotú. 'Ai ke hangē pē 'okú ke lue ki he lotú (*lue 'i ha siakale pea tepi ho nimá*).

Toe fai ia 'aki ha ngaahi sipinga kehe, hangē ko e vahevahe 'o ha me'ava'inga, tokoni ki he fa'éé 'i hono tafi e falikí mo e alā me'a peheé.

Talanoa Fakamatala'i ange 'e lava foki 'a e Laumālie Mā'oni'oni 'o tokoni'i kitautolu 'i he taimi te tau ilifia aí. Fai 'a e talanoa ko 'ení:

'I he 'aho 'e taha na'e 'i ai ha fu'u matangí fakatu'utāmaki ne tō 'i tu'a 'i he 'api 'o Tēvitá. Na'e 'i ai 'a e mana le'olahi (*ai 'a e fānaú ke tāpuni'i honau telingá*) pea mo e havili lahi (*ai 'a e fānaú ke nau puhí ke fa'ifa'itaki'i 'a e havili*) mo e 'uha (*ai 'a e fānaú ke nau fa'ifa'itaki 'a e 'uhá 'aki honau lou-hī'nimá*). Na'e ilifia 'a Tēvita. Na'e talaange 'e he'ene fa'éé kiate ia, ko e taimi ko ia 'okú ne ilifia aí 'okú ne lotu ki he Tamai Hēvaní (*faka'alī'ali 'a e fakatātā 'i he peesi 30*). Na'e lotu 'a Tēvita mo 'ene fa'éé ke malu'i kinaua 'e he Tamai Hēvaní. Pea na'e ongo'i malu mo fiefia 'a Tēvita. Na'e talaange 'e he'ene fa'éé na'e 'omai 'e he Tamai Hēvaní 'a e Laumālie

NGAAHI TOKONI FAKAFAIAKÓ

Laumālie Mā'oni'oni: Na'a mo ha ta'u iiki ange, 'e lava pē 'e he fānaú 'o ako ke nau 'ilo'i 'a e ue'i 'o e Laumālie Mā'oni'oni. Lolotonga hono fai ha lēsoni, tokoni'i kinautolu ke nau 'ilo'i 'a e ongo'i 'ofa mo e māfana 'a ia 'oku ha'u mei he Laumālie Mā'oni'oni—kae tautefito ki he taimi 'oku nau ako ai ki he Tamai Hēvaní pea mo Sisū Kalaisi.

Fānau ikí: Manatu'i ko e fānau tokolahi 'oku faingata'a ke ma'u 'enau tokangá 'i ha fu'u taimi lōloa. Fakatokanga'i 'a e ngaahi faka'ilonga 'oku nau fie ma'u ai ha liliú. Kapau kuo nau tangutu 'i ha ki'i taimi fuoloo, fai ha 'ekitivitī te ne 'ai kinautolu ke ue'i honau sinó.

Mā'oni'oni ke Ne 'oange kiate ia 'a e ngaahi ongo ko iá koe'uhí ke 'oua na'a toe ilifia.

Fakaafe'i 'a e fānaú ke nau lea "Laumālie Mā'oni'oni."

Faka'osí Vahevahe ho'o fakamo'oni ki he Laumālie Mā'oni'oni. 'E lava ke kau heni ha ki'i fakamatala nounou mo mahinongofua mei ho'o mo'u'i 'i he taimi na'e tatakí ai koe 'e he Laumālie Mā'oni'oni.

Lotu Fakaafe'i ha taha 'o e fānaú ke ne fai 'a e lotu tukú.

NGAAHI 'EKITIVITĪ KE FILI MEI AÍ

TEUTEÚ *Ki he 'ekitivitī folofolá:* 'Omai ha tatau 'o e Tohi Tapú. Faka'ilonga'i 'a e Sione 14:26 ke faingofua ho'o huke ki ái.

Ki he 'ekitivitī fakatātaá: 'Ai ha tatau 'o e fakatātā 'i he peesi 31 ke takitaha e fānaú.

Ki he va'inga poloka: 'Ai ha tatau 'o e fakatātā 'i he peesi 31 pea valivali 'o kapau 'oku fie ma'u. Kosi 'i he ngaahi laine lōloá pea pelu 'a e laine motumotú. Tepi'i pe kuluu'i 'a e ngaahi fo'i tafa'akí ke ma'u ha fo'i kiupi.

Veesi 'Ekitiviti Fa'u mo e fānaú ha siakale pea lau fakataha 'a e 'ekitivitī lau maau ko 'eni: Ko e Laumālie Mā'oni'oni 'oku vanavanaiki 'ene leá. (*'ai e fo'i tuhu 'e taha ki he ngutú*)

Ko e mo'oni, he 'ikai pē kaikailá. (*'ai e nimá ki he ngutú hangē 'okú ke kailá*)

Te Ne tāpuaki'i, tokoni'i mo tatakí koé (*pikinima fakataha 'o lue takai 'i ha siakale*)

'I ho'o fai 'e me'a kotoa pē. (*tangutu ki lalo*)

Folofolá Talaange ki he fānaú na'e ako'i 'e Sīsū 'i he folofolá 'e hanga 'e he Laumālie Mā'oni'oni 'o ako'i kitautolu. Fakaava 'a e Tohi Tapú ki he tohi 'a Sione 14:26 pea lau, "Ko e Laumālie Mā'oni'oni . . . te ne ako'i 'a kimoutolu 'i he me'a kotoa pē." Fakaafe'i 'a e fānaú ke toe lau fakafō'ilea 'a e kupu'i leá fakataha mo koe.

Fakatātā Faka'alí'ali 'a e faktātā 'i he peesi 31 pea 'oange ki he fānaú takitaha ha tatau 'o e fakatātaá. Tuhu ki he fakatātā 'o e falelotu 'o e Siasí pea fakamatala ange 'oku tokoni'i kitautolu 'e he Laumālie Mā'oni'oni ke tau 'ilo'i ko e 'alu ki he lotú ko e me'a totonu ke fai. Fakaafe'i 'a e fānaú ke nau tuhu ki he falelotu 'o e Siasí 'oku 'i he'enu tatau. Toe fai 'a e me'a tatau ki he ngaahi fakatātā kehé.

Va'inga Poloka Vilohi 'a e fo'i poloka na'á ke ngaohí. Lau 'a e fakamatala 'i 'olunga 'i he fo'i poloká pea 'ai 'a e fānaú ke nau angimui atu kiate koe. 'Ai leva 'a e fānaú ke nau fai hano fakatātaá' ke tatau mo e fakatātaá. 'I he taimi 'e 'asi hake ai 'a e tafa'aki "Oku Tokoni'i Au 'e he Laumālie Mā'oni'oni", talaange ki he fānaú 'oku tokoni'i kitautolu 'e he Laumālie Mā'oni'oni 'i he taimi 'oku tau fai ai ha me'a lelei. Toe 'oange ki he fānaú takitaha hanau faingamālie ke vilohi 'a e fo'i poloká.

NGAAHI TOKONI FAKAFAIAKÓ

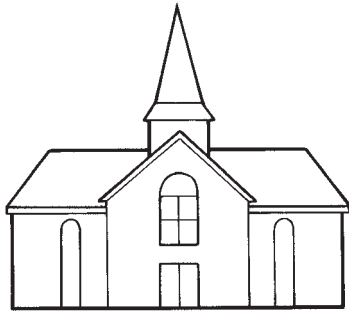
Ngaahi a'usia fakafō'ituitui: 'E tokoni 'a hono fakafehoanaki ho'o ngaahi a'usia fakafō'ituitui kiate kinautolu 'okú ke ako'i ke nau sio ki he founga 'oku tāki-ekina ai 'e he ongoongolelei 'a 'etau ngaahi mo'ui fakafō'ihó (vakai 'Oku 'Ikai Ha Ui 'e Mahu'inga Ange 'i he Faiakó, 50, 90). 'I he to'u ko 'eni, 'e fie ma'u ke fakamatala mahinongofua mo nounou 'a e ngaahi a'usia te ke vahevahé—'oua 'e toe lahi hake he sēsesi 'e taha pe ua.

Folofolá: "'I he taimi 'okú ke ako'i ai 'a e fānaú, 'oku totonu ke ke ngāue'aki ma'u pē 'a e folofolá pea kumi ha ngaahi founga ke 'ai e fānaú ke nau fiemālie 'i hono ngāue'aki 'a e folofolá" ('Oku 'Ikai Ha Ui 'e Mahu'inga Ange 'i he Faiakó, 56). Te ke lava 'o tokoni kiate kinautolu ke fakatupulaki ha 'ofa 'i he folofolá ki mu'a pea nau toki lava ke laukonga. Neongo kapau 'okú ke lau ha konga nounou 'o e vesi ki he fānaú, lau 'a e vesi kotoa lolotonga ho'o teuteu 'a e lēsoni.

'Oku faingatá'a 'a e tautu-fetongi ki he fānaú. Kapau 'oku tokolahi 'a e fānaú 'i ho'o kalasi nesili'i, te ke fie ma'u ke ke vilohi pē 'e koe 'a e fo'i poloká 'i he taimi takitaha 'o 'ikai 'oange ia ki he fānaú ke nau taufetongi ai.

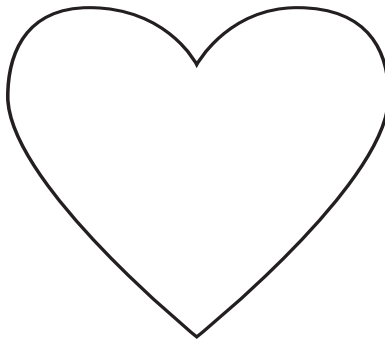
‘Oku Tokoni‘i
Au ‘e he
Laumālie
Mā‘oni‘oní

‘Alu ki he lotú

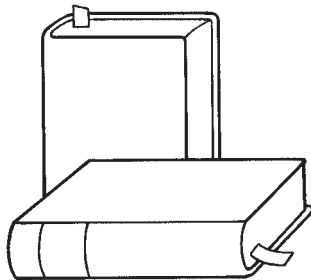
Lotu

Ke ke angalelei

Talangofua ki he mātu‘á

Lau e folofolá